

צידוק הדין AS צדקתך צדק

The **מחזור ויטרי**, in the excerpt included in last week's newsletter, described the three **פסוקים** that begin with the word: **צדקתך** that we recite after **עשרה** of **שמונה עשרה** on **שבת**, as **צידוק הדין**, a declaration of acceptance of G-d's will. We are familiar with the term **צידוק הדין** as the description of a prayer that is recited by a family member at the funeral of a loved one. What is the link between **צידוק הדין** and **שבת תפלת מנחה**?

וזהו כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קנו' עמ' א'-משה אסתלק מעלמא בההוא שעתא דצלותא דמנחה דשבת בשעתא דעת רצון אשתכח, ובההיא שעתא רעוא הוה לעילא וצערא לתתא ועל דא ננעלו תרעין בשבת משעתא דמנחה ולעילא, מאן תרעין ננעלו תרעין דבי מדרשא בנין לאדכרא למשה רעיא מהימנא דאורייתא אתבטלא בניניה, בההוא זמנא בי מדרשא דמשה אתבטיל כל שכן אחרנין, מאן חמי תרעין דבי מדרשא דמשה דננעלו דלא ננעלו אחרנין כלהו, אורייתא דמשה עציבא עליה בההוא זמנא מאן לא עציב, בג"כ כל תרעי דבי מדרשי ננעלו ואצטריכו כלא לצדקא ליה לקודשא ב"ה בארח שבחא והיינו (שם לו) צדקתך כהררי א-ל.

Translation: Moses departed from the world at the time of Mincha on Sabbath, a time of favor. At that moment, there was favor above and sorrow below. Therefore gates are locked on Shabbos from the time of Mincha onward. Which gates are locked? The gates of the houses of study. They are closed in order to show that with the passing away of Moses, the Faithful Shepherd, the study of the Torah, for the moment came to a halt. If the house of study of Moses was closed, would one expect that others would remain open? If Moses' own Torah lamented over his death, who would not lament? For this reason the gates of all the Houses of Study are closed at this hour in perpetual memory of that sad occasion and it is further necessary that worshippers repeat the "justification of the (Divine) judgement" contained in the verse, "Your righteousness is like the mighty mountains: Your judgements are a great deep" (Tehillim 36, 7).

תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי זמנא וכלהו כלילן במשה, חד משה נביאה מהימנא עלאה וחד יוסף צדיקא וחד דוד מלכא, בניני כך תלת צדוקי דיני הכא חד איהו דיוסף זכאה קדים לכל הני ודא איהו צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה וגו' דא יוסף דאיהו בלחודוי כהררי אל ככלהו טורין עלאין, וחד משה נביאה מהימנא ודא איהו דכתיב (שם עא) וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות בנין דאיהו נטיל לכל סטרין ימינא ושמאלא, וחד איהו דוד מלכא ודא איהו דכתיב (שם קיט) צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת, לעולם דא דוד מלכא.

Translation: Three great men passed away from this world at the time of Mincha on Shabbos, all of whom are included within Moshe; Moshe, the supreme, faithful prophet; Joseph the righteous and King David. Therefore three verses representing three statements of "justifications of the judgement" are recited at Mincha on Shabbos. The first verse refers to Joseph the righteous. The reference to him is contained in the words, "Your righteousness is like a mighty mountain, Your judgements are a great deep"; Joseph, who alone was described as being like mighty mountains as in the verse: like all those towering mountains (Bereishis 49, 25, 26). Then comes Moshe, the faithful prophet. A reference to him is found in the words: "Your righteousness, O G-d, reaches the heights, as You have done great things" (Tehillim 71, 19). Moshe grasped both sides, the right and the left. Then comes King David, to whom refer the words, "Your righteousness is an everlasting righteousness and Your Torah is the truth" (Tehillim 119, 142). The word "everlasting" is a proper way to remember King David (Samuel 2, 7, 16).

כדין אתכניש כלא בהאי זמנא תורה שבכתב ותורה שבעל פה ועל דא בהאי זמנא ננעלו תרעי דאורייתא וננעלו תרעי דכל עלמא בהאי זמנא, בשעתא דמית יוסף צדיקא יבשו מקורין ומבוועין וכלהו שבטין נפלו בגלותא, פתחו עלאי ואמרו צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה וגו', בשעתא דמית משה אתחשך שמשא בטיהרא ואנעלת תורה שבכתב נהורהא דאספקלריאה דנהרא, בשעתא דמית דוד מלכא כנישת סיהרא נהורהא – דף קנו עמוד ב– ואורייתא דבעל פה כנישת נהורהא, ומההוא זמנא אתגניזו נהורין דאורייתא ואסגיאו מחלוקת על משנה וחכימיא במחלוקת וכלהו תקיפי לבא בערבוביא ועל דא חדוה דאורייתא לאו איהו בההוא זמנא בכל דרין דעלמא, ומה אינון חומרי דתעניות דגזרו רבנן כד מית פלוני גזרו תענית, כד הוה כך גזרו כך (ס"א דא דהוה) וכד הוה כנישו יתיר דחדוה דתורה דבכתב ותורה דבעל פה בההוא זמנא עאכ"ו דאצטריך למנעל תרעי דאורייתא בההוא זמנא ובגין כך אמרינן הני צדוקי דינא כמה דאתמר,

Translation: Thus at that time of day all is withdrawn, both the Written and the Oral Torahs, and therefore, at that time today, the gates of the Torah are closed, and the gates of the whole world are also closed. When Joseph the righteous died, all the wells and springs dried up, and the captivity of Egypt commenced for all the tribes. Then the celestial beings recited the verse: "Your righteousness is like the mighty mountains", etc. On the death of Moses, the sun in its splendor was darkened and the Written Torah, that light of the luminous mirror, was locked up. The Moon withdrew her light when King David died-Page 156b-and the Oral Torah ceased to shine. Since that time, the lights of the Torah have remained hidden and controversy has increased over the intent of the Mishna (i.e. the Oral Law). The wise men dispute and all the great thinkers are in confusion. For the generations that followed, the joy of Torah is missing during Mincha on Shabbos. When a great man dies the scholars proclaim a fast. Seeing, then, that the joy of the Written and Oral Torahs were gathered in at that hour, is it not fitting that the gates of Torah should close during that time, for all time? This, then, is the reason why we repeat the three "justifications of judgement", as explained.'

The death of משה רבינו on שבת at the time of מנחה is also the basis for the practice to read תפלת מנחה after פרקי אבות:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) מנחה של שבת–ואומר אלו הפסוקים. צדקתך צדק לעולם וגו'. וצדקתך אלהים עד מרום וגו'. צדקתך כהררי א–ל עד אדם ובהמה תושיע ה'. ומקדש. ודבר זה משום כבודו של משה רבינו ז"ל שנפטר באותה שעה בשבת. והכי אמר שר שלום גאון, במנחה בשבת מותר להתעסק בתלמוד, ולא עוד אלא שמנהג בית רבינו בבבל שאחר תפלת מנחה בשבת שונין אבות וקנין תורה. ועוד רגילין ישראל שתפלת מנחה בשבת מקדימין אותה. ותפלת ערבית מאחרין אותה הרבה. כדאמרינן, שאני עיולי יומא מאפוקי יומא, עיולי יומא כמה דאפשר מקדמינן ליה, אפוקי יומא כמה דאפשר מאחרין ליה דלא נחזי עלן כמשוי. בין תפלה לתפלה ישב וידום. מכל מקום להתעסק בתורה טפי עדיף. וזה שאין עוסקין, לא מפני שאסור אלא לכבוד משה רבינו שנפטר, לפיכך אומרים לקיים נשיא שמת כל בתי מדרשות בטלים.

Translation: The prayer leader recites the following verses: Tzidkascha etc. and then recites Kaddish Tiskabel. We recite these three verses in honor of Moshe Rabbenu who died on Shabbos at the time of Mincha. This is what the Gaon, Rav Sar Shalom said: At Mincha time on Shabbos it is permitted to involve oneself in the study of the Talmud. Not only that but it was the practice in the Yeshiva of my Rabbi in Babylonia that after reciting Tefilas Mincha on Shabbos, they would study chapters from Maseches Avos and the chapter that is known as Kinyan Torah (the sixth chapter of Maseches Avos). It is also our practice to recite Tefilas Mincha on Shabbos at an

להבין את התפלה

earlier time than during the weekdays and we delay the recital of Tefilas Arvis on Motzei Shabbos to a time later than we recite Arvis on weekdays. This is based on what we learned: the beginning of Shabbos is to be treated differently than the end of Shabbos. We try to advance the start of Shabbos as much as we can and we try to delay the end of Shabbos as much as we can so that keeping the Shabbos does not appear to be burdensome. Between Mincha and Arvis on Motzei Shabbos, one may sit quietly although it is preferable to use the time to study Torah. The fact that some follow the practice of not studying Torah between Mincha and Arvis on Shabbos is not because it is prohibited but as a memorial to Moshe Rabbenu who died at that time of day. That custom is in line with the practice that when the head of the Yeshiva dies, the schools are closed as a sign of respect.

Alleging that we recite תפלת מנחה after פרקי אבות on שבת as a memorial to the death of משה רבינו at מנחה on שבת is subject to challenge. The available evidence supports the contention that משה רבינו died on Friday and not on שבת:

ספר אור זרוע ח"ב – הלכות מוצאי שבת סימן פט-מיהו אני שמעתי מפי מורי ר' יהודה הסיר דלא איפשר לומר כן, דתניא בסדר עולם ואיתא נמי בירושלמי פ' במה מדליקין בשמונה ועשרים בניסן נפלה חומת יריחו ובו ביום שבת וכפי זה. יש לך לומר ע"כ שר"ח ניסן היה ביום ראשון. שאם תאמר שביום שני היה אם כן כ"ח בניסן ביום ראשון והספד אומר בשבת. אלא ודאי ר"ח ביום ראשון ומאחר שר"ח ניסן ביום ראשון ר"ח אדר בשבת נמצא שבעה בו יום ששי ואמרי' פ"ק דמגילה בז' באדר מת משה רבינו. הא למדת שמה רבינו מת בערב שבת ולא בשבת. ואני המחבר מצאתי בפסיקתא בפרשת אתם נצבים אתם דמסיק התם רבנין אמרי' כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום מה עשה א"ר ינאי בשם ר' יוחנן אותו היום כתב י"ג תורות שנים עשר ל"ב שבטים ואחד הניתן בארון שמא יבקשו לזייף דבר שיהו מוציאין אותו שבארון. אמר מתוך שאני עוסק בתורה שכולה חיים היום שוקע והגזירה מתבטלת. מה עשה הקב"ה? רמז לשמש והיה עומד ומתקשה כנגדו. אמר איני שומע ומשה קיים בעולם. לפיכך איוב מפרשה (איוב ל', כה) אם לא בכיתי לקשה יום, שנתקשה היום כנגדו. עד כאן לשון פסיקתא. ש"מ דלאו בשבת מת דא"כ היכי כתב.

Translation: And yet, I heard from my teacher, Rabbi Yebudah Ha'Chasid that it is not correct to say that Moshe Rabbenu died at Mincha on Shabbos. We learn in the book: Seder Olam and it is also found in the Talmud Yerushalmi in the chapter that begins: Bameh Madlikin, that on the 28th day of Nisan the walls of Jericho fell and that the 28th day of Nisan was a Shabbos. If that be the case, then Rosh Chodesh Nisan fell on a Sunday. Perhaps you think that Rosh Chodesh Nisan fell on a Monday, but then the 28th day of Nisan would have fallen on a Sunday and the eulogy would have made on a Shabbos. Instead we must say that we are certain that Rosh Chodesh Nisan fell on a Sunday and since Rosh Chodesh Nisan fell on a Sunday, then Rosh Chodesh Adar fell on a Shabbos. The seventh day of Adar would then have been a Friday and that is the day that Moshe Rabbenu died as we learned in the first Chapter of Maseches Megilah. That means that Moshe Rabbenu died on a Friday and not on a Shabbos. I, the author of this work, found support for the fact that Moshe Rabbenu died on a Friday, from the following Midrash to Parshas Atem Nitzavim: Since Moshe knew that he was to die on that day, he wrote thirteen Sifrei Torah, 12 to be given to each of the tribes and one to be put in the Ark to prevent anyone from later changing what was found in the Torah. The Sefer Torah put into the Ark would be the arbiter that would resolve any disputes. Moshe Rabbenu said to himself: if I will occupy myself with writing the Torah until after sunset, I may cause the decree of death against me to be cancelled since the Torah is considered life. What did G-d do? G-d signaled to the sun to remain in the sky for as long as Moshe Rabbenu was writing the Torahs. The sun said to G-d: I will not listen to you and I will cause Moshe Rabbenu to live forever. That is the basis for

the verse in Sefer Iyov: Did I not weep for him who was in trouble? That means that the sun got into trouble for trying to help Moshe Rabbenu live forever. That ends the quote from the Midrash. We can conclude from the fact that Moshe Rabbenu wrote 13 Sifrei Torah on the date of his death that he could not have died on a Shabbos.

Professor Yaakov Gartner, in his book: גלגולי מנהג בעולם ההלכה, in the chapter entitled: אמירת תפלת מנחה פרקי אבות after שבת on שבת was instituted by the גאונים as a measure to counteract the influence of the Karaite movement. The death of משה רבינו was used as a means of discouraging the community from involving themselves in general Torah study after תפלת מנחה on שבת and in its place, study פרקי אבות because the book of אבות begins with the paragraph of משה קבל תורה מסיני. That paragraph was seen as reinforcing the legitimacy of תורה שבעל פה and supporting the claim that the Oral Law had been a part of Jewish tradition since מתן תורה.

page 70—הגאונים ראו בהנהגת אמירת מסכת אבות בשבת דרך יעילה להילחם נגד התעמולה הקראית ואמצעי חינוכי להשריש בציבור הרחב את האמונה שהתורה שבידיהם, בכתב ובעל-פה, היא התורה האותנטית והמקורית; תורת הרבנים היא התורה שנמסרה למשה מסיני, ואינם דברים שבדו הרבנים מלבם. . . . אולם כדי להצדיק בעיני הציבור אמירת "אבות" בשבת בשעת מנחה, ניתן הטעם שהאמירה היא לכבוד משה שנפטר באותה שעה, וכדי להניע את הציבור מללמוד דברים אחרים נוסף הנימוק ש"חכם שמת כל בתי כנסיות מדרשות שעיר בטלים". אם אנהנו נמנעים מלימוד בשבת בשעת מנחה מפני "חכם שמת וכו'" זאת אומרת שאנו תלמידי אותו חכם, כלומר תלמידי משה רבינו, שלא כדעת הקראים הטוענים שהרבנים בדו תורה משלהם שאינו תורת משה והם, הקראים, החוזרים לתורת משה המקורית.

Translation: The Gaonim saw in the practice of reciting Pirkei Avos on Shabbos a fitting means by which to counteract the influence of the Karaites and as an educational exercise that reinforced the belief that the Torah that was in their hands, the Written Law and the Oral Law, was the authentic and original Torah. The Torah that was espoused by the Rabbis was the Torah that was given over to Moshe Rabbenu at Mount Sinai and did not consist of concepts fabricated by the Rabbis on their own . . . . But in order to justify in the eyes of the community the practice of studying Avos on Shabbos at Mincha time, the reason was given that the studying of Avos was being performed out of respect for Moshe Rabbenu who died at that hour. In order to further discourage the community from studying other matters, the Rabbis added that when the religious leader of the community dies the schools of learning lie dormant. The act of abstaining from studying at that hour out of respect for a religious leader who died, was meant to be an acknowledgement that we are students of that teacher, in other words, students of Moshe Rabbenu, in contrast to the position of the Karaites who claimed that the Rabbis had fabricated a Torah of their own which was not the Torah of Moshe Rabbenu and that they, the Karaites, had returned to the original Torah of Moshe Rabbenu.

Professor Gartner further draws a link between the practice of reciting the chapter of משנה known as: במה מדליקין in שבת and the recital of a chapter of פרקי אבות at ערב שבת and the practice of reciting a ברכה before lighting candles on שבת and the practice of reciting a תפלת מנחה on שבת. All three practices were instituted in order to counteract the influence of the Karaite movement. In his opinion, our Sages instituted these practices to cause שבת to begin and to end with lessons that supported the legitimacy of תורה שבעל פה, the Oral Law.